

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: **СОЦИОЛОГИЈА**
СТУДИЈСКИ ПРОГРАМ: **РАЗРЕДНА НАСТАВА-ПРВА ГОДИНА**
ВЕЖБЕ ПО РАСПОРЕДУ: **ПОНЕДЕЉАК, УТОРАК 23.03.2020; 24.03.2020**
ВРЕМЕ: **9,45-10,30; 10,30-13,00**
САРАДНИК У НАСТАВИ: **МАС Невена Настић**

21. СРОДНИЧКЕ ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Сродничке друштвене заједнице заснивају се на крвносродничком сродству. У такве заједнице убрајају се хорда, род и племе.

Хорда је представљала најнеразвијенији облик друштвеног живота и она је настала на нижем ступњу дивљаштва у првобитној заједници из чопора у коме су живеле човеколике животиње. Са хордом почиње преисторијски период људског рода, првобитна људска заједница.

Сматра се да је хорду чинило неколико десетина људи, мушкараца и жена свих генерација, који нису били настањени на једном месту већ су лутали по одређеној територији у потрази за храном. Људи су у хорди сакупљали плодове, јестиве биљке и бавили су се ловом и риболовом.

У хорди није постојала разлика између личног и друштвеног живота, тако да су оне биле ендогамне заједнице у оквиру којих нису постојале никакве полне или сексуалне забране, а потомство које је у таквој заједници настајало сматрало се заједничким и цела заједница је била обавезна да се брине о свом потомству. Припадност једној хорди означавала је уједно и припадност одређеном друштву. Зато настанак хорде означава и почетак друштвеног живота, па тиме и настанак људског друштва. Дакле, у оквиру хорди одвијали су се сви животни процеси, почев од размножавања, подизања подмладка, прибављања потребних средстава за живот и заштите својих чланова, па све до практиковања неких архаичних образаца културе

Род је настао је на вишем ступњу дивљаштва и заснива на стварању материјалних добара и групном егзогамном браку, који чини друштвену основу рода.

Припадници рода потичу од заједничких предака и налазе се у крвном сродству, живе и раде заједно, имају заједничке обичаје, старешину, култ, гробље, заједно ратују итд.

У роду већ настају одређена правила живота која уводе извесна ограничења у погледу забране полног општења између браће и сестара који припадају истом роду, као и код избора полног партнера, што представља основ повезивања различитих друштвених група.

Односи у роду, који су заснивани су на егзогамији, доводе до успостављања веза између појединих родова, које су представљале основу за стварање ближих економских веза и већих друштава на територијалној основи. С друге стране, временом је дошло до цепања родова, јер су се родови намножили, па су се поједине групе издвајале у посебан род.

Племе настаје у варварству и њега чини неколико родова који се повезују. Удруживање родова у племену вршено је на основу крвног сродства и заједничке територије, као и на основу економских потреба и потреба одбране, које су присиљавале родове да се удруже у племе. Зато, племе представља облик друштвеног живота који је крвно-сродничка, територијална и интересна заједница. Припадници појединих племена се све чвршће везују за земљу, тако долази до стварања све већих количина материјалних добара и економске везе између родова постају интезивније. племена постају такве друштвене групе које представљају чвршће економске, територијалне, сродничке, па и политичке заједнице. У њима се негује и посебна племенска свест, базирана, пре свега, на свести о крвној повезаности, као и посебна морална начела и религијска веровања. Оваквим карактеристикама племена представљају прелазак на облике живота у којима се људи исказују и као морална бића.

У оквиру овог облика родовско-племенског уређења све је израженије раслојавање, које је отпочело још на средњем ступњу варварства. Формира се посебан друштвени слој од припадника родовско-племенских старешина и чланова њихових породица, тако да се ствара неки вид аристократије која се групише око војног старешине.

Племенска организација постоји и сада код народа на нижем степену цивилизацијског развоја. Код нас је имала веома значајну улогу за време отоманске империје у брдским крајевима Црне Горе и источне Херцеговине.

22. ЕТНИЧКЕ ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Етничке заједнице заснивају се на заједничком етничком пореклу њихових чланова или на вери о њиховом заједничком етничком пореклу. У етничке заједнице убрајају се народ и нација.

Народ. – То је глобална друштвена заједница која настаје у робовласништву, у доба прерастања крвно-сродничких заједница у више облике удруживања и за своју основу има: територијалну повезаност својих чланова, аутархичну натуралну привреду и традиционалну културу.

Појаву народа омогућили су многи друштвени услови. У првом реду то је била развијена друштвена свест о заједничком пореклу етничких група (заједнички језик, веровања, култура и тд), солидарност изражена кроз заједничко ратовање, формирање заједничке државе и борба за њено очување.

Народ је велика група људи која настањује једну земљу или област. У народу, као глобалној друштвеној заједници, веома је изражена социјална стратификација друштва, која се огледа у постојању различитих сталежа, а потом и класа.

За разлику од племена у којима се имовинске разлике нису јављале као социјална диференцијација, јер није ни постојала приватна својина и нису се испољавали различити економски интереси и социјални сукоби, као и органа племенске власти, који су изражавали јединство и заједничке интересе целе заједнице - народ је организован и као политичка заједница (држава), која изражава и штити, поред општедруштвених интереса, првенствено интересе једног мањег дела друштва, најпре робовласника, а потом феудалаца.

Нација. - Овај тип глобалне друштвене заједнице настаје у време прелаза традиционалног друштва у модерно, када настају индустријска производња и тржишна привреда.

Изразом нација се може разумети одређена људска заједница са заједничком историјском територијом, заједничким језиком, митовима и историјским сећањима, заједничком културом и заједничком економијом, као и заједничким правима и обавезама

њених припадника. Све то чини идентитет једне нације, који се као облик колективне самосвести, развија у сложеним друштвеним и културноисторијским процесима.

Национални идентитет се заснива на свести о спознаји неких заједничких карактеристика припадника једне нације које је разликују од других нација (језик, раса, религија, етнос, митологија, култура, територија итд). У процесу обликовања националног идентитета инсистира се на развоју снажног позитивног емоционалног односа према своме и својима.

Интезивни процеси конструкције или реконструкције националног идентитета долазе до изражаја у време великих друштвених промена, особито у процесима стварања држава. Зато конструкција националног идентитета није циљ сам по себи, већ средство за стварање државе.

Нација се, још од Хегела па све до савремених теоретичара попут Смита, остварује у држави. Код Хегела отелотворење апсолутног, односно народног, духа остварује се на одређеном степену његовог самокретања који се огледа у држави.

Најутицајнија су она схватања нације која се класификују на: 1) грађански или западни модел; и 2) етнички или источни модел.

Према грађанском моделу, нација је политичка заједница установљена на либералном принципу једна нација-једна држава, где се нација изједначава са државом, а припадност нацији, као свест о заједништву или осећању јединства које имају њени припадници, поистовећује са припадношћу одређене државе. Дакле, грађански модел нације чине три основне компоненте: историјска територија; јединствена државна заједница у којој је обезбеђена правно-политичка једнакост њених припадника; и заједничка култура и идеологија.

Етничком моделу нације главна обележја су "наглашавање заједнице рођења и родне културе", односно специфичних културних садржаја. Према овом моделу, национална припадност стицала рођењем, тако да је припадник нације могао мењати државу, али је до краја живота носио обележје заједнице свог рођења - нације. Заједница рођења представља заједницу људи "претпостављене лозе", која своје корене тражи у далеким прецима, тако да су сви припадници заједнице у неком сродству.

Претпостављене везе по лози и генеалогiji, народна мобилизација, језик, обичаји и традиције, основне компоненте схватања етничког модела нације. Овај модел познат је и

као романтично хердеровски појам нације, који је настао под утицајем немачке романтике и њене критике западноевропског просветитељства и рационализма, уз истовремено истицање захтева за ослобођење и националну независност од вишенационалних империја.

23. РУРАЛНЕ ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Руралне заједнице су најстарији облик устаљеног друштвеног живота на одређеној територији. Основни тип руралних заједница јесте село, па се ове заједнице често означавају и као сеоске заједнице.

Рурална заједница је онај облик удруживања који се одвија међу људима и њиховим установама у локалном подручју, на коме живе на разбијеним поседима и у селу, које обично чини центар њихових заједничких активности. Овим се нарочито указује да су становници сеоских заједница оних насеља и њиховог залеђа где се већ обликује посебан центар са својим функцијама. Тиме се поставља доња граница заједници и критеријуму за разликовање између суседства и заједнице. Пошто се готово све основне активности људи одвијају у оквиру одређених институција, може се сматрати да је постојање поједине или више таквих институција (школа, црква, кафана, продавница, амбуланта, задруга итд) критеријум постојања заједнице.

Руралне заједнице се могу означити и по следећим специфичним карактеристикама:

- релативна изолованост и већа зависност од природне средине;
- мали број припадника;
- интимни и лични друштвени односи и неформална друштвена принуда (социјална контрола);
- низак степен поделе рада и релативна хомогеност;
- већи значај родбинских веза и породице;
- велика улога традиције, нарочито обичаја; и
- ограничена друштвена мобилност.

Због начина рада и стицања материјалних добара на коме се заснивају, руралне заједнице су у већој мери зависне, него урбане, од близине плодне земље.

Рурална заједница је изграђена претежно на личним, интимним, непосредним и неформалним односима. Када долазе у међусобне контакте људи се познају, поштују или мрзе као целовита лица и као чланови одређених породица, а не само у некој специјализованој улози у пружању или коришћењу одређених услуга. Круг познаника, пријатеља и рођака не представља само мали сегмент у великој маси, него сачињава претежни део заједнице.

24. УРБАНЕ ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Основни тип урбане заједнице јесте град - град се може дефинисати као релативно велико, густо насељено и стално боравиште социјално хетерогених појединаца.

Урбане заједнице јављају се на прелазу из варварства у цивилизацију, из племенских заједница у државу, када подела рада доводи до издвајања заната и трговине из пољопривреде. Први градови настали су пре око пет шест хиљада година у областима где су и природни услови за производњу хране били најповољнији, као што је био случај у плодним долинама река Египта и Индије.

Убрзани развој градова започет је у време робовласништва, нарочито у античком периоду када су настајали градови са преко сто хиљада становника, као што је Рим, који је имао око петстотина хиљада становника. Као и градови из античког периода, тако су се и средњевековни градови развијали упоредо развојем трговине и занатства.

У модерно доба, индустријском револуцијом дат је подстицај брзом развоју градова чиме су створене основе за процес светске урбанизације. Почело је масовно пресељавање људи у градове, где је концентрацију становништва пратила и концентрација великих социјалних проблема (експлоатација, рад деце и жена, незапосленост, пренасељени станови и тд). Истовремено и пољопривредна производња је постала продуктивнија, и растом њене продуктивности повећавао се прилив становништва у градове.

Основне карактеристике урбаних заједница су:

- велики број људи живи збијено на малом простору;
- велика је хетерогеност становништва;
- висок степен друштвене поделе рада и друштвене диференцијације уопште;

- размрвљеност друштвеног живота појединца; пролазни, безлични и формализовани односи;
- атмосфера анонимности; и
- институционализована социјална контрола.

У урбаним заједницама друштвени живот се одвија у средини која је више продукт човекове делатности него саме природне реалности.

У граду појединац постаје зависан од много већег броја других људи, скупина и установа него на селу. То указује и на много већи избор могућности које становник града има на располагању за задовољење својих потреба. Друштвени живот човека у граду размрвљен је на различите сегменте у којима се готово никада не појављује као целовита личност. Он свакодневно наступа у различитим улогама у радној средини. Његово учешће у једној скупини или ситуацији је непознато, безначајно или по својим вредностима супротно његовом учешћу у другој скупини или ситуацији. Тако породица, сродство и суседство губе у граду своје бројне функције које су имали на селу.

Најважнија промена је раздвајање радног места од породичног живота и места становања. То значи битно проширење контаката и успостављање пријатељских веза ван непосредне околине свога пребивалишта, што условљава смањење потребе и могућности за одржавање суседских односа. Круг познаника и пријатеља који живе по целом граду, са којима човек има одређене заједничке интересе, потисне по свом значају суседство и територијалну близину.

25. ОСНОВЕ И ОБЛИЦИ ДРУШТВЕНЕ СТРАТИФИКАЦИЈЕ

Људско друштво је одувек било стратификовано, односно подељено на богатије и сиромашније. Многи мислиоци још од античког доба покушавали су да објасне узроке неједнакости људи и облике на којима се она изражава.

Аристотел је мислио да друштвене неједнакости проистичу из природних неједнакости, јер се сваки човек рађа или као роб или као слободан грађанин.

Софисти, а касније и други мислиоци, а нарочито Русо, указивали су да су сви људи по природи слободни и једнаки, а да их друштво чини неслободним и неједнаким

У модерној друштвеној науци настанак друштвених неједнакости објашњава се развијеном друштвеном поделом рада и диференцијацијом између људи која из ње проистиче, било на основу богатства, моћи или угледа.

Различити социолошки правци, различито виде узроке и облике друштвеног диференцирања људи и стратификације друштва.

Марксистички основу друштвене стратификације виде у различитом економском положају људи који произилази из њиховог различитог својинског статуса средстава за производњу. Друштво се дели на класе.

Функционалисти друштвену стратификацију изводе из угледа, односно различитог друштвеног вредновања улога које појединци обављају у друштву. Друштво се дели на статусне групе.

Елитисти сматрају да је друштвена моћ којом располажу групе и појединци основа друштвене диференцијације и стратификације. По њима друштво се дели на елите и масу.

Вебер је дефинисао теорију о тродимензионалном груписању људи и о тродимензионалној стратификацији друштва.

Први облик груписања су класе, које настају у економској сфери и у тржишно оријентисаним друштвима. Основ овог раслојавања неједнака расподела друштвеног богатства.

Други облик су статусне групе или сталежи. Основ овог раслојавања је углед који појединци уживају у истом степену, неједнака расподела друштвене части.

Трећи облик су друштвене елите, у које Вебер убраја политичке странке, интересне групе, сталешка удружења итд., чији је циљ да својим руководиоцима обезбеде моћ, а активним члановима изгледе да ће постићи неке идејне или материјалне циљеве. Основ овог раслојавања јесу интереси и идеолошка уверења.